

2. Токарський Ю. Дубляни : Історія аграрних студій (1856-1946) / Ю.Токарський. - Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича З АН України, 1996. – 384 с.
3. Skrijka P. Dublacska Akademia Polski bochenek chleba na ukraickim haftowanym obrusie / P. Skrijka. - Krakow; Lwyw, 2002. – 215 с.
4. Au Juliusz Historya Krajowej Wyi'szej Szkoiy Rolniczej w Dublanach / Juliusz Au // Roczniki Krajowej Wyi'szej Szkoiy Rolniczej w Dublanach. - Lwyw, 1888. – Т. 1. – Р. 36-42.
5. Brzozowski Stanislaw Marian. Wydzial Rolniczo-Lasowy. Politechnika Lwowska 1844 – 1945. – Wroclaw : Wydawnictwo Politechniki Wrociawskiej, 1993. – 216 p.
6. Dublany (Szkoiy i zakiady Krajowe w Dublanac) / [red. Stefan Pawlik, Jan Pawlikowski, Ignacy Szyszylowicz], – Lwyw : Nakiadem wydawnictwa krajowego, 1897. – 186 p.
7. Polski slownik biograficzny. – Wrociaw ; Warszawa ; Krakow : Zakiad Narodowy Imienia Ossolickich. Wydawnictwo PAN. – 250 p.
8. Meyers Konversations- Lexikon. – Leipzig Bibliographichen Instituts, 1852. – 1036 s.
9. Encyklopedie der Gesamnten Thierheilkunde und Thierzucht mit in begriff aller einschlagigen disciplinen und der speciellen Etymologie – Leipzig, 1885.

ВІДКРИТИЙ ДОСТУП – РУХ OPEN ACCES ЯК ІННОВАЦІЙНА МОДЕЛЬ НАУКОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Подрезова М. О.

Наукова бібліотека

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

У статті висвітлені основні види науково-видавничої та інформаційно-аналітичної діяльності Наукової бібліотеки ОНУ імені І. І. Мечникова. Особливу увагу зосереджено на просуванні наукової періодики університету у міжнародний інформаційний простір. Розповсюдженню результатів наукової діяльності вчених університету сприяє політика відкритого доступу з принципу вільного поширення наукової інформації, яка забезпечується завдяки платформі Open Journal Systems, на

базі якої розробляються сайти журналів університету.

Ключові слова: Наукова бібліотека, ОНУ імені І. І. Мечникова, періодичні видання, інформаційні технології, інформаційно-аналітична діяльність, наукометричні бази даних.

Бурхливий розвиток інформаційних технологій та сучасні зміни у сфері вищої освіти України стрімко змінюють модель діяльності бібліотеки університету. Сьогодні вже сучасна бібліотека – це не тільки зібрання книжкових колекцій, але й величезний світ соціальних комунікацій для людей, об'єднаних пошуком знань. Звісно, що реальне майбутнє є у тих бібліотек, які поєднують як традиційні, так й інноваційні моделі комунікації, культуру спілкування з книгою та нові інформаційні технології. Саме такий стратегічний напрямок обрала Наукова бібліотека Одеського національного університету імені І. І. Мечникова як соціальна інституція на шляху модернізації української бібліотечної системи.

НБ ОНУ вже давно стала ініціатором запровадження багатьох нових напрямків. Найважливішими з них є перенесення науково-видавничої діяльності університету до сфери власної відповідальності бібліотеки, поширення бібліотечних процесів на масиви первинних наукових даних та результатів науково-дослідної діяльності вчених університету, організація сайтів періодичних видань університету та інтеграція їх в наукометричні бази даних, організація науково-практичних семінарів з представниками редколегії періодичних видань ОНУ тощо.

Постійні виступи директора Наукової бібліотеки на ректоратах, Вченій раді університету та Вчених радах факультетів вже стали традиційною формою втілення інноваційних проектів.

Орієнтація на потреби науковця сприяла появі інформаційних фахівців нового типу, які краще розуміють інтелектуальне середовище науковця, принципи розповсюдження інформаційних ресурсів і значення збереження даних. У структурі інформаційно-бібліографічного відділу створено сектор інформаційно-аналітичного забезпечення, який сьогодні моніторить світові ресурси, проводить аналіз рівня цитування та індекса Хірша вченого, відстежує імпаکت-фактор періодичних видань Одеського національного університету, здійснює пошук матеріалів у глобальній мережі на допомогу навчальному процесу та науковій діяльності університету, інтегрує гетерогенні інформаційні потоки вчених у наукометричні бази. Отже, в бібліотечній роботі з'явився новий сегмент – відповідальність за поширення результатів науково-дослідницької діяльності вчених.

Наукова бібліотека стала видавцем електронних журналів та Інституційного репозитарію та створення електронної бібліотеки стародруків шляхом оцифрування. Ця робота базується на філософії відкритого доступу.

На головній сторінці офіційного сайту Наукової бібліотеки ОНУ можна знайти електронний каталог стародруків, електронну повнотекстову бібліотеку рідкісних стародрукованих видань, основою якої є колекції бібліотеки (оцифровано понад 400 книжок). Ми стали першою вузівською Науковою бібліотекою, якій керівництво ОНУ надало фінансову можливість для створення імідж-каталогу, виставленому на бібліотечному сайті. Імідж-каталог має розділи: «Стародруки» (XV-XVIII ст.); «Іменні колекції», «Алфавітний каталог українською мовою (АК)», АК російською мовою, АК латиницею (XVIII-1970 р.); періодичні видання, журнали, газети (XVIII-1970 р.), які інформують про книжкові пам'ятки, що зберігаються в наших фондах.

За ініціативи Наукової бібліотеки в рамках проекту ELibUkr «Електронна бібліотека України: створення Центрів Знань в університетах України» в 2010 р. було створено Інституційний репозитарій відкритого доступу, як окремої платформи, що дає можливість продемонструвати весь науковий потенціал університету. Інституційний репозитарій розміщено на сервері НБ ОНУ. Наповнення та реклама про його функціонування покладено саме на працівників бібліотеки. За наказом ректора, вчені ОНУ, в обов'язковому порядку постачають наукові публікації до репозитарію. При передачі своїх праць, автори підписують з університетом «Авторський договір» та дають згоду на публікацію праць в мережі Internet.

На сьогодні репозитарій включає вже близько 6100 документів (кількість переглядів за рік становить понад 215000). Великий відсоток користувачів з країн: Франція, США, Китай, Нідерланди, Росія, Канада, Данія, Німеччина та ін. країн. Архів уже зареєстрований у міжнародних гарвестерах:

- у світовому реєстрі ROAR (Соутгемптонський університет, Великобританія);
- у «Покажчику Репозитаріїв відкритого доступу» (Ноттінгемський університет, Великобританія);
- а також в українському гарвестері Simple Metadata in Open Ukraine Archives (система пошуку у відкритих архівах України).

В 2013 році в ЮНЕСКО стартував Проект *Directory of Open Access Scholarly Resources* (ROAD) в якому проводився аналіз баз даних (репозитаріїв). В результаті, міжнародним центром ISSN, за підтримки комунікаційного та інформаційного сектору

ЮНЕСКО, електронний архів-репозитарій ОНУ зареєстровано в міжнародному реєстрі ISSN та надано власний ISSN 3210-7731 й отримано статус повноцінного відкритого електронного видання, у якому можна публікувати результати досліджень як у першоджерелі нарівні з друкованими періодичними виданнями. Слід відзначити, що багато хто з науковців виявились прихильниками руху відкритого доступу, чимало хто з них тепер сповідує прагматичний підхід, вважаючи, що ця ініціатива насамперед забезпечить зручний доступ до їх результатів наукових досліджень.

Нагадаємо, що в 2007 р. бібліотека стала засновником друкованого періодичного видання «Вісник ОНУ. Серія Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство», де публікуються результати досліджень з бібліотечної, бібліографічної та книгознавчої справи, з історії книжкових колекцій, стародруків та рідкісних видань, дослідження інноваційних процесів у бібліотечній справі, а також розвідок з історії бібліотеки ОНУ, університету та діяльність окремих вчених. Журнал виходить двічі на рік, вже вийшло 13 випусків. В 2012 р. бібліотека створила електронний аналог цього журналу, розробивши особистий сайт «Вісника ОНУ» та завантажила весь архів випусків цього журналу. На сьогодні - сайт є важливим джерелом інформації про видання. Обидві версії журналів, друкована та електронна, мають особистий Міжнародний стандартний номер серіального видання (ISSN).

В 2014 р. бібліотекою було створено ще один електронний періодичний журнал «Biblio-Колегіум», в якому розміщуються матеріали секції «Бібліотечно-бібліографічна справа», що є невід'ємною частиною щорічної Звітної наукової конференції професорсько-викладацького складу і наукових працівників Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (Іл. 1). В своїх дослідженнях співробітники розкривають фонди бібліотеки, історію розвитку бібліотечної справи, актуальні проблеми комп'ютерних технологій у галузі бібліотечної справи, нові можливості зберігання та використання інформації. Періодичність журналу – один раз на рік. Глибина архіву журналів – з 2007 року.

Сайти обох журналів було розроблено на базі платформи *Open Journal Systems (OJS)* (версія 2.4.4.1). Програмний пакет якої є найпопулярнішим технологічним рішенням в індустрії наукового видання. Слід зазначити, що *OJS* – це платформа для організації масивів даних, створена з метою надання саме вільного доступу до них, а отже і журнали, створені за допомогою такої платформи, підтримують політику відкритого доступу, виходячи з принципу вільного поширення наукової інформації та глобального обміну знаннями задля загального суспільного прогресу.

Створені журнали на платформі *OJS*, безкоштовно розповсюджуються через Інтернет і встановлюються на власному локальному сервері – доменному просторі університету *onu.edu.ua* за адресою: <http://minilib.onu.edu.ua>.

Специфічні особливості технології передачі інформації через комп'ютерні мережі надають інтернет-виданням принципово нові можливості. Інтернет дозволяє запровадити цілу низку послуг, найпопулярніші з яких – інструмент пошуку, архів номерів і забезпечення зворотного зв'язку читачів з редакцією.

Система дає можливість розміщення на сайті журналу архівних випусків та дозволяє здійснювати зручний пошук за авторами, назвами публікацій, анотаціями та у повному тексті.

Важливою складовою створення сайту для повноцінного електронного видання є ретельне розроблення політики журналу, яка має базуватися на державних та міжнародних стандартах, висвітлюючи основні вимоги, критерії та правила публікації у журналі. Сайти відображено у трьох мовних версіях (українській, російській та англійській). Повний цикл методичної, організаційної, підготовчої та редакційної роботи видання покладено також на інформаційно-аналітичний сектор.

Слід зазначити, що принципи політики відкритого доступу вимагають поставити питання захисту авторських прав у цифровому середовищі. На сьогодні в усьому світі поширеним є застосування ліцензій Creative Commons, які зараз вводяться в правове поле України. Creative Commons пропонує перевірений часом гнучкий і справедливий підхід до використання об'єктів авторського права відкритого контенту, що дозволяє авторам та іншим суб'єктам авторських прав самим визначати засади подальшого використання їх творів, захищають їх від несанкціонованого використання і створюють легальне середовище для вільного обміну контентом. Наукова бібліотека для захисту своїх авторських прав обрала саме цю ліцензію, яка дозволяє вільно використовувати ресурс на некомерційній основі.

Вже декілька років поспіль Наукова бібліотека займається відстеженням публікаційної активності вчених ОНУ за показниками наукометричної бази даних Scopus. Результати досліджень щомісяця подаються до науково-дослідної частини університету, що стало новим видом діяльності в роботі бібліотеки. Станом на березень 2015 р. на платформі Scopus представлено 2481 публікацію, 414 науковців нашого університету. Кількість цитувань – 10061, індекс Хірша – 43 (h-index). На загальнодержавному рівні Одеський національний університет імені І. І. Мечникова займає 4 сходинку.

Підтримуючи політику відкритого доступу, Наукова бібліотека спрямувала всі

зусилля на просування наукової періодики ОНУ в інформаційний міжнародний простір для підвищення наукового рівня у національному й міжнародному просторах.

Для реалізації цього завдання необхідно було взяти під свій контроль усі періодичні видання ОНУ. Бібліотека щомісяця проводить моніторинг цих видань. Співпрацює з видавцями журналів. Координує питання періодичності, фаховості, а також представленості цих видань у Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського, в українському реферативному журналі «Джерело» та НБ ОНУ імені І. І. Мечникова. Особливу увагу бібліографи приділяють культурі видання, а саме: оформленню журналу та статей за діючим ДСТУ, не оминають і вимог наукометричних БД. Робота повністю координується інформаційно-аналітичним сектором.

Для отримання експертної оцінки якості журналів Наукова бібліотека зареєструвала періодичні видання ОНУ в декількох каталогах та наукометричних базах: в передплатному американському каталозі видавництва Bowker, **Ulrich's Periodicals Directory** – що є найбільшою БД, яка описує світовий потік періодичних видань по всіх тематичних напрямках. Зареєстровано 14 періодичних видань ОНУ. **В міжнародній наукометричній базі Index Copernicus** (Польща), що включає індексування, ранжирування, реферування журналів і статей зареєстровано та проіндексовано 10 журналів ОНУ. До міжнародної бібліографічної бази **Російський індекс наукового цитування (РІНЦ)** включено 8 періодичних видань. В базі даних **WorldCat** - найбільшому світовому бібліотечному контенті, створили профіль Наукової бібліотеки ОНУ, що тепер дає можливість читачам з усього світу здійснювати пошук необхідної інформації і за нашими каталогами.

Наукова бібліотека розпочала введення журналів і до пошукової служби (Німеччина) **Bielefeld Academic Search Engine (BASE)**, яка є одним з потужних постачальників актуальних даних про наукові публікації європейських вчених, вже включено три серії «Вісник ОНУ». До Японської мультидисциплінарної бази наукових журналів - **ResearchBib** зареєстровано – 9 серій «Вісника ОНУ».

Примітно і те, що бібліотечна серія «Вісника ОНУ» входить до кожної з цих перерахованих баз, зокрема й до **Citefactor** - сервіс, який надає доступ журналам, які контролюють якість публікацій з відкритим доступом. Каталог, індексує журнали, прагне бути всеосяжним і охоплювати всі наукові та академічні журнали відкритого доступу, які використовують відповідні системи контролю якості.

Цими базами Наукова бібліотека не обмежується. Бібліографи постійно проводять моніторинг та освоєння актуальних ресурсів для охоплення більшої групи потенційних

читачів та авторів. Наприклад, на даний час розглядаються такі бази для включення, як **Advanced Sciences Index** та **DOAJ**. Метою проведення даної роботи є підвищення наукового рівня та авторитету періодичних видань університету.

Нагадаємо, що в Україні також поступово впроваджується **Український індекс наукового цитування** як нормативного показника оцінювання ефективності діяльності суб'єктів наукової діяльності.

Одна з причин впровадження даного проекту в Україні пов'язана з тим, що вітчизняні наукові видання недостатньо представлені на наукометричних платформах. Власні індекси наукового цитування успішно вже функціонують в Індії, Ірані, Іспанії, Китаї, Російській Федерації, Сербії, Тайвані, Туреччині, Хорватії, Японії та ін. Найбільш успішні з цих проектів тісно інтегровані з **Web of Science** та/або **SciVerse Scopus**, що дозволяє проводити нам сьогодні моніторинг діяльності вчених як у межах своєї держави, так і на міжнародному рівні.

«Український індекс наукового цитування» (<http://uincit.uran.ua/>) — система наукометричного моніторингу суб'єктів наукової діяльності України. Призначення цієї системи – забезпечення збору, обробки та надання доступу до даних щодо показників активності індивідуальних та колективних суб'єктів наукової діяльності України, надання можливостей аналізу загальних тенденцій розвитку наукового комплексу України, ролі і місця окремих учених та установ у розвитку національних наукових шкіл. Програмні шлюзи зв'язку "Українського індексу наукового цитування" з зовнішніми наукометричними джерелами дозволяють отримувати найважливіші комплексні показники ефективності діяльності індивідуальних та колективних суб'єктів наукової діяльності:

- перегляд довідкової інформації про учених та їх публікації;
- перегляд довідкової інформації про наукові установи України та їх співробітників;
- перегляд аналітичної інформації про індивідуальні показники публікаційної активності учених, показники цитування їх робіт та ключові наукометричні показники;
- перегляд аналітичної інформації про показники публікаційної активності та динаміки цитування робіт співробітників наукових установ України різних систем та відомств;
- перегляд зведених звітів про публікаційну активність учених України (окремого регіону) за визначений період часу.

В базах даних сайту зберігаються реєстри індивідуальних та колективних суб'єктів

наукової діяльності, інформація про публікації й показники їх цитування отримується сайтом із зовнішніх наукометричних джерел.

З 2013 року Наукова бібліотека розпочала співпрацю з Асоціацією УРАН, «Наукова періодика України», директором видавничої служби є - Д. В. Солов'яненко, а у 2014 році прийняла участь у Проекті Асоціації. Проект - це загальнодержавна технологічна платформа, яка розроблена також на базі **Open Journal Systems (OJS)**, і забезпечує процеси редакційного опрацювання, публікації та після публікаційної підтримки наукових періодичних видань України. Ресурс розвивається на засадах добровільного взаємовигідного партнерства видавців, які здатні та готові працювати у високотехнологічному веб-орієнтованому середовищі OJS.

На сьогодні в цьому проекті бере участь вже вісім періодичних видань ОНУ. Отже, участь нашого закладу в національному проекті дозволить нам перейти на новий рівень повноти та оперативності моніторингу діяльності своїх наукових підрозділів, збільшити присутність видань університету у світових науково-інформаційних базах даних і системах, підвищить шанси вигравати гранти та конкурси, активно впроваджувати нові прогресивні стандарти інформаційної галузі, зокрема **ORCID** та **DOI**, що підвищить рейтинг як окремо вченого, так і університету в цілому.

Зазначимо, що Український індекс наукового цитування отримує інформацію про авторів тільки з міжнародної реєстрації вчених **ORCID**. Для отримання можливості відстеження наукової активності вчених Одеського національного університету в обов'язковому порядку необхідна була реєстрація всіх науковців вузу в даній системі. Таким чином, було видано наказ ректора про обов'язкову реєстрацію у міжнародному реєстрі вчених **ORCID (Open Researcher and Contributor ID)**. Саме Наукова бібліотека виступала в ролі координатора в цьому питанні. Бібліографи забезпечували науковців формами анкет, організовували методичне та консультативне обслуговування.

Співпрацюючи з «Видавничою службою УРАН», Наукова бібліотека стала координатором в Одеському університеті ще в одному питанні – це отримання ідентифікатора для статей – **DOI**.

На виконання цих завдань протягом 2015 року бібліотекою було проведено 11 презентацій та виступів, присвячених відкритому доступу. На факультетах проводились виступи з презентаціями за тематикою культури періодичних видань та їх впровадження до наукометричних баз. Своїм досвідом Наукова бібліотека ОНУ ділилась з колегами одеських вузів, Одеської методичної зони та на міжнародних конференціях.

В рамках підвищення кваліфікації бібліотечних працівників м. Одеса **Наукова**

бібліотека ОНУ організувала ряд науково-практичних семінарів, серед яких:

- «Бібліотечна культура періодичного видання»;
- «Роль бібліотеки ВНЗ в підвищенні показників університету в світовому рейтингу Webometrics»;
- вебінар «Науково-допоміжна література з біографістики».

Впродовж року було проведено 11 презентацій та виступів, присвячених відкритому доступу до наукового потенціалу університету. На факультетах проводились виступи з презентаціями за тематикою впровадження періодичних видань до наукометричних баз.

Розглядалися такі питання, як: «Необхідність використання основної довідкової та допоміжної літератури за факультетським спрямуванням», для написання наукових робіт. «Проблеми оформлення списку використаної літератури», «Оформлення наукових публікацій у журналах та збірках», «Біографістика в Одеському (Новоросійському) університеті», «Україна у світових інтеграційних процесах», «Міжнародні зв'язки України у ХХ ст.». Читались інформаційні доповіді щодо «Необхідності шифру зберігання видання, як необхідного елемента вихідних відомостей» та «Поняття наукометричних показників та наукометричних БД».

Отже, як бачимо політика відкритого доступу вирішує багато проблемних питань, в т.ч. й з накопичення, збереження та поширення культурного та наукового спадку університетської бібліотеки.

Упевнена, що наша з вами співпраця буде плідною, і спільними зусиллями ми створимо єдиний інформаційний простір.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Бахчиванжи Г. П.* Інформаційно-аналітичний сектор університетської бібліотеки / Ганна Павлівна Бахчиванжи // Вісн. ОНУ. Серія : Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. – 2014. – Т. 19, вип. 1 (11). – С. 93-100.
2. *Зайченко А. В.* Репозитарій відкритого доступу – архів наукової інформації ОНУ імені І. І. Мечникова / Алла Вікторівна Зайченко // Вісн. ОНУ. Серія : Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. – 2010. – Т. 15, вип. 21. – С. 205-207.
3. *Зайченко А. В.* [«Biblio-Колегіум»: нові інформаційні можливості для наукового середовища бібліотекарів](#) / Алла Вікторівна Зайченко // Вісник ОНУ. Серія : Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. – 2014. – Т. 19, вип. 2 (12). – С.161-164.

4. *Подрезова М. О.* Наукова бібліотека у видавничій діяльності класичного університету / Марина Олексіївна Подрезова // Сучасні вид-ва вищих навч. закладів. – Одеса, 2014. – С. 40-55.
5. *Подрезова М. О.* Стратегія розвитку наукової бібліотеки в умовах інформатизації суспільства / Марина Олексіївна Подрезова // Вісн. ОНУ. Серія : Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. – 2014. – Т. 19, вип. 1 (11). – С. 11-31.
6. *Подрезова М. О.* Інформаційно-аналітична діяльність Наукової бібліотеки – пріоритетний напрямок розвитку бібліотечної справи / Марина Олексіївна Подрезова // Бібліотеки та інформаційні ресурси у сучасному світі науки освіти та культури : матеріали наук.-практ. конф. (м. Севастополь, 7-10 жовтня 2013 р.). – Севастополь : Купол, 2013. – С. 89-99.

**ФУНДАМЕНТАЛЬНА БІБЛІОТЕКА КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УКРАЇНСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ У ЛИСТУВАННІ РЕКТОРА
ІВАНА ОГІЄНКА**

Прокопчук В. С.

Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

У статті аналізується листування професора Івана Огієнка й досліджуються раніш невідомі факти, які стосуються формування книжкового фонду фундаментальної бібліотеки створеного 1918 року Кам'янець-Подільського державного українського університету.

Ключові слова та словосполучення: Кам'янець-Подільський, державний український університет, ректор, фундаментальна бібліотека, фонд, бібліотекар.

Про фундаментальну бібліотеку Кам'янець-Подільського державного українського університету написано чимало. Серед активних дослідників проблеми – О. М. Завальнюк, В. П. Ляхоцький, Т. І. Ківшар, В. С. Лозовий, В. М. Пархоменко, В. С. Прокопчук, Л. Ф. Філінюк, М. С. Тимошик, Л. М. Бабій та ін. [4; 9; 5–6; 8; 10–12; 1].

Однак час вносить свої корективи, у науковий обіг вводяться нові архівні документи, які дозволяють уточнити, поглибити відомі сторінки історії бібліотеки,